

com se uneixen unas parts ab las otras, y axó no pot ensenyarse ab exèmples curts ó ab pocas paraulas; es menester extendrer la vista sobre lo dilatat camp de un discurs, y meditar sobre ell la estructura de las diferents parts de la oració y la unió que tenen entre sí.

La continua lectura y meditació sobre los bons authors cathalans ensenyan mes, que las reglas del art. ¿Que preceptes poden preferirse á la meditació de la práctica del bons authors? Estos iluminan sens treball, y de ordinari no se olvidan com las reglas.

Vicis de la oració.

○ Dos vicis son los que poden inficionar la oració en la llengua cathalana. Lo primer se diu *barbarisme* y lo segon *solecisme*. Lo barbarisme se comet, quant se falta á la propietat; per exèmple, cometen barbarisme los que dihen: Jo he *pretengut* un empleo, per jo he *pretés*; jo he *nascut*, per jo he *nat*; jo he *resolgut*, per jo he *resolt*; jo he *sigut*, per jo he *estat*. Cometen també barbarisme los que encontrantse en algun paratge, pregunta lo un á l'altre: ¿ahont está Vosté? ¿per ahont viu? ¿ahont

habita? puix *estar* serveix pera expressar la actualitat ó lloch present, y *habitar* significa viurer ab permanencia en algun domicili, casa ó alberg. També se comet barbarisme, quant se crida á algú, y respon *ja vinch*, en lloch de *ja hi vaig*; puix *anar* se diu de *aquí allá*, y *venir* de *allá aquí*. Igualment es barbarisme, quant se diu *despus ahí*, per *antes de ahí*; puix, *despus ahí* es *avuy*, perque correspon á *despres de ahí*.

Lo solecisme es quant se falta á la concordancia ó régimen, per exèmple si se digués: ma mare y mon pare *es mort*, per *son morts*: en la Barcelona se encontra de tot, en que *el la* es superfluo, perque los noms propis no admeten articles. He vist una carrossa tirada á *sis* caballs, per tirada *de sis* caballs.

ORTOGRAFÍA.

○ La *ortografia* es una part de la gramática, que ensenya á escriurer be y correctament; ço es, ab la puntuació y lletras que son necessarias.

○ Tres son los principis de tota ortografia,

us constant, *pronunciació* y *origen*. Ningún de estos principis, per sí sol, pot considerarse com á regla infallible de escriurer correctament.

La present ortografía conté dos parts. La primera tracta del *us* y ofici de las letras; y la ségona de las figuras gramaticals ortográficas, de que abunda la lengua cathalana.

PRIMERA PART

Del us y ofici de las letras.

Primerament es de advertir: que en tot escrit se han de guardar estas tres cosas: proporció, igualtat y distancia. La lletra, que es la part menor de un vocable, déu ser proporcionada é igual, tant gran la una com l'altra; de manera que los pals de la *b, d, h, l, f, g, p, q*, é igualment las majúsculas, no excedescan mes del cos de la lletra minúscula, com se observa en la lletra de imprenta. Ha de ser també neta y llimpia, sens rasgos, ni topos, ni demasiada tinta; porque se puga llegir ab soltura y facilitat; tan mes hermosa será, quan mes se semble al imprés.

Las paraulas han de estar divididas y se-

paradas; per tant se déu escusar lo encadenarlas ó lligar las unas ab otras, porque axó embarassa y dificulta la lectura. També deuen guardar igual distancia, que regularment es lo espay que ocuparía la lletra *m*.

La distancia de ralla á ralla déu ser també igual; de manera que no sia mes ampla lo espay de la primera á la segona, que en las demás. Se déu procurar també, que sian rectas, y tan llarga la una com l'altra.

Las planas han de guardar proporció; ço es, que la una no comence mes amunt y l'altra mes avall; que tingan igual número de rallas, y que los marges del paper corren iguals.

La igualtat y distancia proporcionada de las letras, de las paraulas, de las rallas y de las planas, contribueix molt á la claredat y perfecció de un escrit.

Suposadas estas cosas es menester saber, que las letras, unas son vocals y otras consonants. Las vocals son: *Aa, Ee, Ii, Oo, Uu*, y la *Yy* grega, quant es conjunció. Las consonants son:

B b,	C c,	Ç ç,	D d,
be,	ce,	ç trencada,	de,
F f,	G g,	H h,	K k,
ef,	ge,	hac,	ca,

J j,	L l,	LL ll,	M m.
jota,	el,	ell,	em,
N n,	NY ny,	P p,	Q q,
en,	ny,	pe,	cu,
R r,	S s,	T t,	V v,
er,	es,	te,	u consonánt.
	Y y,	Z z,	
	igrega,	idzeta,	

Las que comensan lo seu nom ab vocal, que comunment es la *e*, se diuhen semivocals, y son *f, l, m, n, r, s*, &c. Las que acaban lo seu nom ab vocal, se diuhen mudas, y son *b, c, d, g*, &c.

La *l, r, u*, algunas vegadas perdan un poch de la sua força, y á las horas se diuhen líquidas, com en *floch, frau, guerra*.

Quant duas vocals se uneixen y forman un mateix sò, se diuhen diphtongo, com: *aygua, causa, cuento, sou, creurer, ciutat*.

De las lletras majúsculas.

Las letras majúsculas se distingeixen de las minúsculas per la figura, y no per la grandaria; axí la figura de está *q* per gran ques fassa, sempre será minúscula; puix, la figura de la *q* majúscula es esta *Q*.

Se déu comensar ab lletra majúscula tot

principi de escriptura ó de discurs, capitol, article, paragraph, aparte, separació ó divisió en lo escrit, y despres de punt final y principi de período.

Se déu escriurer ab lletra majúscula tot nom propri, cognom, sobrenom ó nom de casa, ó de familia, com: *Pere, Pau, Antoni, Maria, Eularia, Torres, Vives, Fontanella*; y també los noms propis de cosas, com: *Espanya, Cathalunya, Barcelona, Montserrat, Llobregat, Mediterraneo*.

En quant als noms comuns ó apellatius, apar, que lo us se determina escriurels ab minúscula; sian collectius ó expressen multitut, com: *regne, provincia, ciutat, vila, collegi, capitol, universitat*; sian de gents ó de nació, com: *espanyol, francés, cathalá*; sian de arts ó ciencias, com: *theologia, gramática, pintura*; sian de noblesa, dignitat ó de empleo, com: *profeta, apostol, evangelista, papa, pontifice, cardenal, arquebisbe, bisbe, canonge, emperador, rey, compte, marques*; encara que sia ab concurrencia del nom propri, com lo *papa* Benet XIV, lo *rey* Carlos III, lo *canonge* Romaguera, lo *degá* Centena, la *ciutat* de Barcelona. Esta era la práctica y us dels llatins, que

escribian correctament. Vejas lo *Lexicon latinæ linguæ* de Juan Federich Noltenio pag. 125.

En testimoni de axó siam licit trasladar aquí lo que diu Christophol Cellari en sa gramática llatina pag. 28, y en sa ortografía pag. 66 y 58 de la segona edició, que en resumen es de esta manera: "Quant no hi havia altras lletres que las majúsculas estava fora aquesta dificultat de escriurer ab majúscula ó ab minúscula, perque totas las lletres eran uniformes. Quant se inventaren las minúsculas per la major velocitat de escriurer, no se deixaren del tot las majúsculas; de manera que los antichs escribian majúscula en principi de escriptura y período ó despres de punt; també en los noms propis de homes, de donas y de llochs; y finalment en principi dels versos, per qual motiu los impressors las anomenan versals. En nostre temps se ha extés en tanta manera la mescla de las lletres majúsculas ab las minúsculas, que tots los noms de empleo, de dignitat y de honor, com: *emperador, rey, princep, consul, pretor, rector, mestre, senyor, &c.* se escriuhen ab majúscula. No intento llevar á dits senyors res del seu honor, encara que se-

ría poch lo que perdrian, puix consistiria sols en una lletra, lo que desitjo es que sia uniforme la escriptura. Jo me conformo ab lo us antich, escrivint: lo *rey* Darío, *Scipió consul*; mes, si escrivim á dits senyors es millor escriurer tot lo nom ab majúsculas, que mesclar majúsculas ab minúsculas, escrivint axí *REY, PRINCEP, CONSUL*. Lo mateix si havem de usar pronoms, parlant ab los predits, escriurém en llati *TU, TUA, TÈ, y no Tu, Tua, Te.*"

Enfi se escriurán ab majúscula las paraulas de especial nota ó de cosas molt notables, los titols dels llibres, y los noms de tractament en abreviatura, com: *Illm. Illtre. V. S. Dr. Dn. Vm.*; mes, si no se abrevian se escriurán ab minúscula de esta manera: lo *illustrissim senyor doctor don, reverendissim senyor, sant Pere, sant Pau.*

Del us de las lletres en particular.

Tres son los principis de tota ortografía, pronunciació, us constánt y origen; peró ningun d'ells pot senyalarse per regla única é invariable. Se equivocan alguns, volent que las paraulas se escrigan com

se pronuncian; perque comunment las paraulas de una llengua no se pronuncian be en totes parts; antes hi ha vicis nacionals en la pronunciació, com se veu en varios paratges, en que la *v* la pronuncian com la *b*; per exemple, pronuncian *beurer* del mateix modo, tan si ve de *videro*, com si ve de *bibere*. Suposat que la llengua catalana es filla de la llatina, com se ha dit al principi de esta gramática, sempre ques dubte com se ha de escriure una paraula en catalá, se ha de veurer com se escriu en llatí; axí escriurém *beurer*, si ve de *bibere*; y *veurer*, si ve de *videre*. Lo arreglar la ortografia per estos tres principis es la major dificultat.

De algun temps á esta part se han suscitad alguns dubtes y dificultats sobre las lletras ab que se deuen escriure algunas veus catalanas; y no volentme apartar del us constant dels antichs, he recoregut, vist y exáminat ab atenció los documents mes certs, com son: constitucions, decrets, ordinacions, capitols de Corts y altres impresos del antich magistrat de Cathalunya desde 1500 fins á 1702, y he vist que lo us mes constant de escriurelas, es com se nota en la pre-

sent ortografia; y per major comprobació he senyalat algunas també de lletra cursiva en los dos exémples llarchs de la sintaxis. Deixo á cada hu que abunde en lo seu modo de pensar, que jo no me he cregut bastant authorisat, pera innovar res en la llengua.

Dirá algú, que en aquell temps se pronuncian las paraulas de altra manera, y que haventse variat la pronunciació, déu variarse també lo modo de escriure; pero, desde lo any 1702, en que vivian nostres avis, no pot haver variat tant la pronunciació, quens obligue á variar la escriptura.

Declaradas estas cosas tractaré de las letras consonánts en particular. No tracto de las vocals, perque no hi ha dificultat que advertir; puix, basta la sua pronunciació, pera arreglar la escriptura.

B. atans en ol, d'eq

La *b* tè lloch en principi; en mitg y fi de diccio, com: *beurer*, *abonar*, *sab*.

Es bastant dificil poder distingir á vegadas, quant se déu escriure *b*, ó *v* consonánt en catalá; perçó, es precis atender al origen de la diccio; axí escriurém:

sabia, perque ve de *saber*; *cabem*, perque ve de *cabrer*; y majorment si atenem á son origen llatí, escriurém: *beurer* si ve de *bibere*, y *veurer* si ve de *videre*, &c.

La *p* de dicció grega ó llatina se converteix regularment en *b* en cathalá; axí escrivim *saber*, perque ve de *sapere*, *cabell* de *capillus*, *bisbe* de *episcopus*, *cabra* de *capra*. He dit regularment, perque se exceptuan algunas veus, com: *cap*, que se origina de *caput*.

Las sillabas *bla*, *ble*, *bli*, *blo*, *blu*; *bra*, *bre*, *bri*, *bro*, *bru*; *ab*, *eb*, &c. y *abs*, *ehs*, &c. se escriuhen sempre ab *h*, com: *ablanir*, *abrasar*, *abstenirse*; menos algunas per rahó del origen, com: *capsicar*, *capdellar*, que se originan de *cap*.

Los preterits imperfets del indicatiu de la primera conjugació se deurían escriurer ab *b*, axí: *amaba*, *cantaba*; perque la tè son origen llatí, *amabam*, *cantabam*; però, lo us constant dels authors es de escriurels ab *v*, axí: *amava*, *cantava*. Semblantment lo verb *haver* deuría escriurerse ab *b*, perque la tè en son origen llatí *habere*; però, los authors lo escriuhen constantment ab *v*, com: *havem*, *havem*, *havíam*, *havíam*.

C.

La *c* tè lloch en principi y mitg de dicció, com en *capa*, *ocasió*.

Pera saber, si ántes de *e* ó *i* se ha de escriurer *c* ó *s*, se ha de observar, si la pronunciació es forta ó suau, si es forta se escriurá *c*, com en *paciencia*, *concedir*; si es suau, se escriurá *s*, com en *casa*, *cusir*.

Quant las diccions llatinas tenen *ti* antes de vocal, en cathalá se muda en *ci*, com: *prudencia*, *oració*, de *prudentia*, *oratio*.

Las diccions gregas, com: *charitas*, *cherubim*, *chimia*, se poden escriurer ab *ch*, axí *charitat*, *cherubi*, *chimia*, conforme á son origen. *Cor*, quant significa una de las entranyas, que ve de *cor*, *cordis*, se escriu constantment sens *h*, quant ve de *chorus*, *i*, que significa junta para cantar, se escriu ab *h*, axí *chor*.

Las paraulas, que los castellans escriuhen axí: *charol*, *chocolate*, *chupa*, los cathalans las escrivim ab *x*, axí: *xarol*, *xocolate*, *xupa*.

C.

La *ç* trencada se usava antiguament an-

tes de la *a* y *o*, quant la pronunciació es forta, com en *confiança*, *cobrança*, *força*, *açó* y altres; però, ara apenas está en us, y nos servim de dos *ss*, escrivint *confianssa*, *cobranssa*, *forssa*, *assó*; (de manera que ab dificultat se troba dita lletra en las imprentas) no obstant se conserva en algunas paraulas, com en *perçó*, *ço es*, *força*, *braços*, *terça*.

D.

La *d* no tèn lloch, sino en lo principi y mitg de dicció, com en *declamar*, *declarar*, *edificar*, *corredor*. En fi de dicció nos servim de *t*, com: *pietat*, *bondat*, *amat*, *agút*, *cobart*, *tossút*. Per consegüent es molt estranya la opinió del Dicionari cathalá, que isqué á llum en 1803, en voler escriurer la veu masculina dels noms adjectius ab *d* final, axí *eobard*, *tossud*, *agud*, *jubilad*, *menud*, *rosad*, no per altra rahó, sino perque la veu femenina termina en *da*, axí *cobarda*, *tossuda*, *aguda*, *jubilada*, *menuda*, *rosada*; com també lo voler escriurer *quand* ab *d* final, si se deriva del llatí *quando*; puix, la llengua cathalana may ha usat la *d* en fi de dicció,

y lo us comú y constant en las llenguas pot mes que los Cesars y Emperadors. Ademés no som nosaltres, ni Enios, ni Catons, pera innovar res en la llengua. Tiberio demaná llicencia al senat, pera usar la veu *monopolium*, pero lo gramátich Pomponio M. no volgué admetrerla, dihent: que lo emperador podia dar lo dret de ciudadá als homes, però no á las paraulas. Si las llenguas las haguessen format los filosofhs, serían sens dubte mes perfectas.

F.

La *f* tèn lloch en principi, en mitg y fi de dicció, com en *familia*, *infamia*, *rebuf*. No se dobla en cathalá encara que sia doble en llatí, axí escriurém *afirmar*, *afecte*, *oferir*, no obstant que se derivan de *affirmare*, *affectus* y *offerre*.

G.

La *g* tèn lloch en principi, en mitg y fi de dicció, com: *goma*, *engany*, *embarg*, si ve de *embargar*, mes si ve de *embarcar* se escriu *embarch*.

En quant á la *g* del fi de una dicció

es de notar: que hi ha molta varietat en la manera de escriurer estas veus: *vaig*, *maig*, *goig*, *roig*, *raig*, *festeig*, *safareig* y semblants. Uns escriuhen *vatj*, *matj*, *gotj*, *rotj*, *ratj*, *festetj*, *safaretj*; altres *vatx*, *matx*; *gotx*, *rotx*, *ratx*, *festetx*, *safaretx*; y altres *vatg*, *matg*, *goig*, *roig*, *ratg*, *festetg*, *safaretg*. En esta varietat de parers la práctica y experiencia me ha fet conèixer, que aquellas veus, que en sa pronunciació, se percebeix una *t* y una *i*, però sòrdas, foscas y casi imperceptibles, es lo us constant de escriurer-las ab *ig*, axí: *vaig*, *maig*, *goig*, *roig*, *raig*, *festeig*, *safareig*, sens expressar la *t*; com esdevé en la lengua castellana en las veus *mucho*, *muchacho*, *escucha*, que se percebeix sordament una *t* en la sua pronunciació y tampoch se expressa.

Mes, com en algunas diccions la *t* se pronuncia ab mes força, en est cas se déu expressar en lo escrit, com en *despatg*, *empatg*; *ensatg*, *esquitg*, *desitg*, *estotg*, *glopètg*, *trapetg*, encara que alguns las escriuhen ab *tx*, axí *despatx*, *empatx*, &c. *Mitg* y *desitg*, segons lo us mes comú y constant se deuen escriurer ab *tg*, y no *mitj*, ni *desitj*.

Perçó se deuria anyadir en los sillabaris de la cartilla los articles

vaig, *eig*, *iig*, *oig*, *uig*.
atg, *etg*, *itg*, *otg*, *utg*.
vatj, *etj*, *itj*, *otj*, *utj*.
vatx, *etx*, *itx*, *otx*, *utx*.

ensenyant los mestres la verdadera pronunciació de estas sillabas, que es un poch semblant á la de las veus castellanas: *acha*, *campeche*, *bichó*, *ocho*, *mucho*; advertint que la primera combinació *aig*, *eig*, *iig*, *oig*, *uig*, forma diphtongo, y se han de pronunciar en un temps, y axí ningú podrà pronunciar *va-ig*, *ma-ig*, *ro-ig*, com objectan alguns.

Altres volen, que la veu *puig*, quant significa munt ó montanya ó es nom de familia, se escriga ab *ig*, axí: *puig*; y quant es conjuncció se escriga ab *ix*, axí: *puix*, y no me apar estranya esta distinció.

Las diccions, que en llatí comensan ab *hy*, en cathalá se escriuhen ab *g*, com: *Geroni* de *Hieronimus*, *gerarquia* de *hyerarquia*; pero, si la *y* es antes de *a* se déu escriurer *j*, com: *Jacinto* de *Hyacinthus*.

H.

La *h* en cathalá tèn lloch en principi, en mitg y fi de dicció, com : *home*, *prohibir*, *catholich*. Lo mateix en la llengua llatina, com en *habere*, *prohibere*, *proch*; y mes extensament en la hebrea, com : *Hebron*, *Barachias*, *Baruch*. Alguns diuen que la *h* final se déu omitir en la llengua cathalana per superflua, inutil y redundant, per no demanarla la pronunciació; mes, si parám lo oïdo en las síllabas finals *ac*, *ec*, *ic*, *oc*, *uc*, apar que se nota en ellas, com en las diccions hebreas alguna aspiració; puix, se pronuncian ab mes suavitat ó menos força que en *sement*, *pacte*, *rectitut*, que no tenen *h*.

Mes, sia lo ques vulla, lo cert es que los antichs anyadián constantment la *h* despres de la *c* final, escrivint : *Crech* en un Dèu, y no *Crec* en un Dèu; axí mateix *amich*, *antich*, *castich*, *carrech*, *pacifich*, *ecclesiastich*, *apostolich*, *publich*, *franch*, *sindich*, *catholich*, *authentich*, *sanch*, *blanch*, *poch*, *puch*, *dich*; y no *amic*, *antic*, &c.

Si per apareixer redundant se había de omitir la *h* final, per la mateixa rahó se

hauría de omitir la *h* del principi de dicció, com en *honor*, *hermosura*, *home*, escrivint *onor*, *ermosura*, *ome*; puix, també apar superflua y redundant.

Sento haver de contradir al Diccionari cathalá, que no usa la *h* final; pero no puch deixar de dir, ¿com es que la conserva en algunas diccions, com en *llech*, *malvarisch*, *söch*, *districh*, *pelech*, *estomach*, *theolech*, *lentisch*, *laich*? Si es per ser estos vocables antichs, asseguro que los demás no tenen res de modern.

Tampoch puch adherirme ab lo parer de dit Diccionari en escriurer *amig*, *antig* &c. ab *g*, no per altra rahó, sino perque la veu femenina *amiga*, *antiga* tèn *g*; puix no vull, com he dit, innovar res en la llengua. Conformemnos ab la práctica dels vells, *sitque tibi veneranda senectus*.

Sempre que las diccions llatinas tenen *h* al principi, ó al mitg, la tenen també las corresponents cathalanas, com *home* de *homo*, *habitar* de *habitare*, *hereu* de *hæres*, *adherir* de *adherere*, *prohibir* de *prohibere*, *comprehensió* de *comprehensio*.

Ademes me inclino á que en mitg de dos vocals se déu posar *h*, quant no forman

forman diphtongo; pera fer sentir mes la pronunciació de cada una, com ho acostumavan los antichs, que escribian: *prohom, prohisme, amohinar, agrahir, estatuhir, cohet, brahó, assahonar, arehedor, contrafahent, disminuhir, provehir, procehir, introduhir, fahedor, restituhir, cohoperar, reduhir, procehiment, deuhen, trauhen, diuhen, duhen, escriuhen, mouhen*. Aquesta era la práctica constant dels authors catalans, pera denotar que la concurrencia de vocals en estos y semblants vocables no es diphtongo, y que se han de pronunciar separadas y cada una de per sí. Se exceptuan *lloor, piüssim preeminencia*, que comunent se escriuhen sens *h*.

En algunas diccions se usa la *h* despres de la *c*, com en *christiá, chrisma, época, donchs*.

Se troba també en us en algunas paraulas despres de la *t*, com en *cauthela, author, hipotheca, catholich, cathaplasma, cathedra, thema, Cathalunya, cathalá*. Sempre se ha usat en aquest principat la *th* en las veus *Cathalunya* y *cathalá*, com es de veurer en los escrits y titols següents: Constitucions de *Cathalunya*: Tarifa dels preus de les teles del principat

de *Cathalunya*: Recapitulació de diferents vots de la Generalitat de *Cathalunya*: Capítols del General del principat de *Cathalunya*, &c. Se troba també lo mateix en los authors antichs catalans, com en la Crónica de Espanya de Pere Miquel Carbonell y altres, conformantse ab lo origen de ditas veus, que es á *cathis* et *alanis*, segons la mes comuna opinió. Sabuda cosa es que dominaren la Espanya los góths, suevos, vándalos, cathos y alans. Los goths y suevos eran habitants de la Gothia y Suecia, que son dos regions de la Escania, peninsula del mar Baltich. Los vándalos y alans eran unas gents, que habitaban las riberas del riu Don ó Tanaís, que separa la Europa del Asia. Los cathos, que se juntaren ab los alans, eran de la Babiera y del Langrave de Hesse.

Totas aquestas nacions invadiren la Espanya en lo any 410 de Christo nostre senyor. Entraren per esta provincia y conquistaren tota la peninsula; y quant passaren per la Aquitània, vuy Gascunya, donaren á un poble cerca de Tolosa lo nom de *Cathalaunico*, y també uns camps de aquella comarca se diuhen *cathalaunichs*.

Ditas nacions se repartiren la Espanya. Los vandalos habitaren la Andalusia; los suevos la Galicia; los alans, que eran molts, se dividiren en dos parts, los uns poblaren á Portugal, y los altres junts ab los cathos quedaren en esta provincia, y de aquesta unió se formá dels dos noms un nom sol, ço es, *cath-alans*, y la provincia prengué lo nom de *Cath-alunya*.

Mes, no obstant, no estigueren en aquell temps molt en us aquestos noms; perque, ni en temps de Carlo Magno en lo any 800, ni de Lluís Pio son fill en 814, ni de Carlos Calvo en 875, apenas se troba en las historias lo nom de *Cathalunya*, ni *cathalans*; sino el de *ceretans*, *indigets*, *lacetans*, *ausetans*, *ilergets*, &c. y fins al temps dels comptes de Barcelona no se feu comú lo nom de *Cathalunya* y *cathalans*. Tot axó es pera demostrar quan útil y necessari es no alterar, ni variar las lletras dels noms de ciutats, vilas y llochs, pera conservar lo seu origen y la sua propia significació. Lo nom de *Barcelona*, que prové de *Barcanona* com se anomenava ántes, aludint á la novena barca de Hercules, que una gran tempestat separá de las altres, y se refugió al peu de la montanya de *Montjuich*, y la fer-

tilitat del terreno doná motiu á que Hercules fundás aquesta ciutat, anomenantla *Barkanona*, ha perdut ja un poch del seu origen y significació, y sería mal que se li alterás ó variás mes lo nom; puix, perdria molt del seu origen y antiguitat. Gracias, no obstant á la lapida, que sabiament collocaren los magnífichs consellers en la plassa de la casa de esta ciutat en lo any 1550, en la que se llegeix: *Barcino civitas ab Hercule condita, á poenis aucta, á romanis culta, á gothis nobilitata*. *Montjuich* correspon á *Mons-judaicus*, y axí fan mal los que diuhen *Monjuique*, millor es anomenarlo *Monjuí*. Mes estrany es encara lo voler castellanisar la veu *Montserrat*, dient ó escrivint *Monserrate*; puix, li fan perdre la sua significació. Hauria de dirse ó escriurerse en tal cas: *Monteserrado*, perque axó es lo que significa, *conveniunt rebus nomina sæpe suis*. Queixós un célebre escriptor del mal us de llatinisar las paraulas gregas en Roma dels noms propis de personas y cosas, per las dificultats, que poden esdevenir en las historias, acostumava dir, acomodantho al temps present: *Jo no sè, perque se han de gallicar los noms propis italians; y perque*

se han de castrar los noms propis francesos? Axí mateix dich jo: ¿no sè, perquè se han de castellanisar los noms propis cathalans, y se han de cathalanisar los noms propis castellans?

Confeso que he estat difús en esta part; però me ha aparegut necessari manifestar als poch advertits los danys, ques poden esdevenir de variar las lletras ab que deuen escriurerse las paraulas.

J.

La pronunciació de la *j* en cathalá es distincta del castellá, y se nota en estas veus *jardí*, *joya*, *joya*, *juventut*; y tè lloch en principi y mitg de dicció, com en *jubileu*, *enveja*.

La *j* se pot equivocar ab la *x* y ab la *g*, quant se junta ab las vocals *e* ó *i*. Per no errar en esta materia es menester consultar los diccionaris, los quals nos dirán, que *gemoch*, que ve de *gemitus*, y *ginesta* de *genista* y altrás se escriuhen ab *g*; que *Jesus*, *jerusalem* se escriuhen ab *j*; y que *xeringa* y *xiulét* se escriuhen ab *x*.

La pronunciació de la *x* es mes forta que la de la *j*, com se nota en estas dos veus *xarrar*, *jaurer*.

La *k* sols tè us en diccions estrangeras, com: *kiries*, *kali*, *kermes*.

L.

La *l* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *línea*, *alegre*, *animal*.

La *l* se dobla en aquellas diccions, en que se dóbla en llatí, com en *excellent* de *excellens*, *illuminació* de *illuminatio*, *illustre* de *illustris*.

Ll.

La *ll* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *llagrima*, *callar*, *traball*.

Se nota, que la major part de diccions, que en llatí comensan ab *l* en cathalá se escriuhen ab *ll*, com: *llabi* de *labium*, *llissó* de *lectio*, *llum* de *lux*.

M.

La *m* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *manament*, *arma*, *fam*.

Antes de *b*, *m* y *p* se escriu *m* y no *n*, com : *embarás*, *immortal*, *empenyo*.

N.

La *n* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *nativitat*, *pronom*, *traszorn*, y no tè cosa especial que advertir.

Ny.

La *ny* no tè us en principi de dicció, sino en molt pocas paraulas, com : *nyanyo*, *nyonya*, *nyigui*, *nyogui*, *nyich*, *nyach*. Tè us en mitg com en *canya*, *manya*, *senyor*; y en fi, com en *company*, *engany*, *any*.

P.

La *p* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *pobre*, *experiment*, *drap*.

Q.

La *q* tè us en principi y en mitg de dicció, com en *qual*, *aquest*, *inquiet*.

La pronunciació, que se percebeix en *pasqua*, *quan*, *quaresma*, se escriu sempre ab *q*.

La sillaba *que* tè dos pronunciacions distinctas, la una se percebeix en *poquedat*, y l'altra en *consequencia*, y aquesta se distingeix posánt dos punts sobre la *ü*.

Pera saber quant se ha de usar la *q* ó la *c* en cathalá, es menester atendre al origen llatí: si lo origen llatí tè *q*, se usará *q* en cathalá, com en *qüestió*; si lo origen llatí no tè *q*, se usará *c*, com: *cuento*.

R.

La *r* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *rahó*, *plorar*, *amar*.

Es de advertir que la *r* tè dos pronunciacions, una forta, y altra suau, com se percebeix en estas dos diccions *rabia*, *ara*. En principi de dicció sempre es forta, com en *ram*, *rigor*, *rumor*. Una *r* sola en mitg de dicció sempre es suau, com en *aroma*, *erudició*, *arismética*, menos que li precehesca una consonant, com en *enriqueir*, *enredar*, *abrogar*, que á las horas es forta. Quant la pronunciació de la *r* es forta se dobla en mitg de dos vocals, com en *guerra*, *barra*, *horror*; menos en diccions compostas.

S.

La *s* tè us en principi, en mitg y fi de dicció, com en *sabiduría*, *consell*, *redrés*.

Tè també dos pronunciacions, una forta y altra suau. En principi de dicció sempre es forta, com en *sabi*, *senyor*, *subast*. En mitg de dicció pot ser forta y suau. Quant es forta se dobla, com en *possessió*, *possible*, *flässada*; majorment en los superlatius, com: *santíssim*, *piíssim*, *amantíssim*. Quant es suau no se dobla, com: *asa*, *casi*.

La *s* se pot equivocar ab la *e* antes de las vocals *e* ó *i*, perçó es menester atender á son origen llatí, axí escriurém *seurer* de *sedere*, *simbol* de *symbolum*, *ciuró* de *cicer*, *cençra* de *cinis*.

T.

La *t* se usa en principi, en mitg y fi de dicció, com en *temor*, *tentació*, *virtut*.

La veu *tan*, si es adverbí comparatiu, que ve del llatí *tam*, se escriu axí *tan* sens *t* final; si es adjectiu de quantitat,

que ve del llatí *tantus*, se escriu *tant* ab *t* final. Lo mateix *quan*, si es adverbí comparatiu, que ve del llatí *quam*, se escriu *quan* sens *t* final; y si ve de *quantus* adjectiu de quantitat, se escriu *quant*. Si ve del llatí *quando*, se escriurá també *quant*, y no *quand* com lo Diccionari cathalá.

V.

La *v* consonant se usa en principi y en mitg de dicció, com en *voluntat*, *convenir*. Vejas lo article de la *b*.

X.

La *x* se usa en principi y en mitg y fi de dicció, com en *xerigot*, *xocolate*, *axó*, *calaix*.

A vegadas te força de *cs*, com en *examen*, *exercit*, *eximir*, y se senyala posánt un accent circumflexó sobre la vocal següent.

En fi de una dicció se pronuncia com en estas paraulas *guix*, *feix*, *coix*, *encaix*.

En algunas diccions se percebeix una *t* un poch sorda antes de la *x*, y se déu expressar en lo escrit, y axí escriurém:

empatx, despatx, atxa, caputxi, caputxa, ensatx, tatxa, cotxe, trapetx, glopetx, &c. Vejas lo que se ha dit en lo article de la *g*.

Es de notar també, que antes de la *x* en algunas diccions se percebeix una *i*, que fa mes dolça y suau la sua pronunciació, y en los libres de la Generalitat, com son constitucions, decretos, capitols, ordinacions y altres, fins á 1702 se expressa dita *i* en lo imprés, á lo que me aderesch, per ser estos escritos de mes authoritat en esta materia, que no lo Diccionari cathalá ó altre author particular; y també perque la *i* suavisa un poch la duresa de la *x* ab la vocal ab que se junta, com se veu en estos vocables: *baix, creix, queixa, mateix, peix, pulx, feix, deixar, coneixer, mereixer, penedeix, segueix, estatueix, &c.* Així y axó se escriuhen sens *i* antes de la *x*.

Y.

La *y* grega tè us en mitg y fi de dicció, com en *sayal, rey, lley*.

Quant la *y* es conjunció se escriu y grega, com: la Espanya y la Fransa, los homes y las donas; pero si la dicció, que

se segueix, comensa ab *i*, en lloch de *y* grega se escriu *é*, com: molt noble *é* illustre senyor, sabiduría *é* ignorancia.

Antiguament se usava sempre la *é* en lloch de la *y*, dihent: *E* los drapers denunciarán, que son tantes canes, *é* tants palms, *é* la sort del drap, *é* axí mateix lo nom *é* cognom de les persones.

Z.

La *z* no tè us en la llengua cathalana, sino en molt pocas paraulas, com en *zalamer, zarpar, zel, zelós, zisanya*, y la sua pronunciació es mes dolça y suau, que la de la *s*.

De las lletras que se doblan.

Se doblan á vegadas las vocals, quant ho requereix la pronunciació, com en *lloor, preeminencia, piíssim*. Per la mateixa rahó se dobla la *c*, com en *acció, dicció, accident*.

La *d, m, n* se doblan en totas aquellas diccions, en que se doblan en son origen llatí, com en *addició* de *additio*, *immortal* de *immortalis*, *innocent* de *innocens*.

Alguns pensan, que no se déu doblar la *s* en català; però, se desenganyarán, si consideran que algunas vegadas se déu pronunciar ab mes força que altrás, com se veu en la paraula *présa*, quant ve de *pendrer*, y *pressa* quant significa prestesa en fer alguna cosa.

De la puntuació.

Es tan necessaria la puntuació, que sens ella no se pot entendre lo que se escriu. Las notas de quens valen per axó, són :

Inciso, que se fi-	Admiració. . . . (!)
gura axí. . . . (,)	Diéresis. . . . (¨)
Punt é inciso. . . . (;)	Divisió. . . . (-)
Dos punts. . . . (:)	Paréntesis. . . . ()
Punt final. . . . (.)	Apóstrof. . . . (')
Interrogant. . . . (?)	

Ab lo *inciso* dividim las clausulas y parts mes menudas de un período. Se posa regularment antes del reiatiu *qui* ó *que*, *quin* ó *qual*; antes de las conjuncions *y*, *é*, *ó*, y quant ho necessita la respiració, sens perdre lo sentit.

Lo *punt é inciso* se usa quant se dona la

raó, causa, motiu ó explicació de lo que se ha dit antes; y regularment preceheix á las conjuncions: *pero*, *puix*, *ço es*, *á saber*, *perque*, *pera que*, &c. segons lo que segueix.

Se posan los *dos punts*, quant encara no es del tot perfet lo sentit del período; ó se vol fer posar atenció á lo que se va á dir.

Se posa *punt final*, quant es del tot perfet lo sentit. Servirá de exemple de tot lo demunt dit aquest período de la Generalitat de Catalunya de 1702.

”Semblantment ordena y estatueix la present Cort: que en los casos, en que se haurán de fer demostracions de alegría; ço es, alimárias, se puga donar tant solament á quiscun dels Consistorials quaranta quatre lliuras, moneda barcelonesa, y la teya en especie, en la conformitat y quantitat, que es acostumada donar fins lo dia present; é axí mateix als assessors, advocat fiscal, escrivá major, regent los comptes, racional y exáctor, vint y dos lliuras á quiscun, y la teya en especie, que se ha acostumada dar.”

De la *interrogació* usam, quant se pregunta alguna cosa, com: *¿Qui ha fet lo sol y la llum? ¿Qui ha criat lo cel y la*

tèrra? Quants Deus hi ha? Quem dius? Quem preguntat?

Quant la clausula de interrogació es llarga, se senyala al principi, posant lo senyal de interrogació al revés de esta manera (¿). Algunas vegadas se senyala la resposta immediata á la pregunta ab aquest senyal (-), com es de veurer en las Faulas de Yriarte.

Se usa la *admiració*, quant nos admiram ó exclamam, com: *O admirable bondat de Deu: O Salvador meu!*

Del *paréntesis* usam, quant se diu una cosa, sens la qual estaria ja perfet lo sentit, com en aquest período: *Mon pare (que al cel sia) deixá dos marmessors y curadors, qui m'han nudrit.*

La *diéresis* se usa, quant la síllaba varia la sua pronunciació, com la síllaba *que* en *conseqüencia*, que se senyala posant dos punts sobre la *ü*.

La *divisió* se usa al fi de la ralla, pera significar que encara no está acabat lo vocable. Perçó es de advertir: que las síllabas de una paraula se han de dividir del mateix modo ques confegeixen, axí: *pa-re, nos-tre, au-thor, pre-text, segueix, dic-ció, ca-llar*. Los monossíllabos y los diptongos no se poden dividir, com:

roch, seu, teu-la, cuen-to. Ultimament una lletra de qualsevol dicció, encara que sia vocal y forme síllaba, no pot quedar sola en principi y fi de ralla.

De las abreviaturas.

Las abreviaturas se deuen evitar, porque es molt poch lo que se ahorra, y fan difícil moltes vegadas la intelligencia dels escrits. Ab ellas es la escriptura obscura y confusa; y quant se escriu á personas de distinció y respecte, se deuen evitar enterament, á excepció de aquellas, que per comunas son tan claras, que tothom las pot entendre, com las de cumpliment y cortesía, per exémple:

V. Mag. Vostra magestad.

V. A. Vostra altesa.

V. E. Vostra excellencia, ó voce-
lencia.

V. S. Illma. Vostra senyoria, ó vose-
nyoria illustríssima.

V. S. Vostra senyoria, ó vose-
nyoria.

Vm. Vostra mercé, ó vosté.

Illm. Illustríssim.

Illtre. Illustre.

<i>Jph.</i>	Joseph.
<i>lib.</i>	llibre.
<i>cap.</i>	capítol.
<i>art.</i>	article.
<i>fol.</i>	folio.
<i>pag.</i>	pagina.
<i>col.</i>	columna.
<i>lin.</i>	línea.
<i>v. g.</i>	verbi gracia.
<i>B. L. M.</i>	Besa las mans.
<i>Gue. Deu m. a.</i>	Guarda Déu molts anys.
<i>P. D.</i>	posdata.
<i>Éc.</i>	et cetera.

No se deuen abreviar las paraulas de una sílaba, perque molt poch se estalvia, axí no se déu escriurer *q.^e* per *que*, ni *p.^r* per *per*.

Déuse també escusar com abus intolérable lo abreviar los noms de ciutats, vilas y llochs, perque poden ser motiu de errors y equivocacions; axí no se déu escriurer *Barna.* per *Barcelona*, perque *Barna* es en Turquia. La experiència ha fet veurer los inconvenients, ques segueixen de axó; puix, lo ahorro de pocas lletras dificulta á vegadas la intelligencia de molts veus en escrits antichs y moderns.

SEGONA PART

De las figuras gramaticals ortográficas.

La llengua cathalana usa molts figuras gramaticals, que la fan concisa, lacónica y elegant; y forma ab ellas tal unió de paraulas, que es la admiració dels estrangers. Las mes principals son:

La *Sinéresis*, per la qual se uneixen y juntan dos síllabas una ab altra, com: *jals* veig en lloch de *ja los veig*. (*)

La *Sincope*, quant se omiteix lletra del mitg de una sílaba, com en lo exèmple antecedent *jals*, en que se calla la *o* del pronom *los*; y també, *nols* conech, que es lo mateix, que *no los* conech.

La *Apócope*, quant se omiteix lletra del fi de la dicció, com: ¿*quem* dirá? en que se calla la *e* del pronom *me*; *entendrels*, en que se calla la *r* del infinitiu *entendrer*.

La *Sinalefa*, quant se calla la vocal ab que acaba una dicció, y la ques segueix comensa ab ella, com: *Thome*, *For*, *For-gull*.

(*) Esta figura es la que se nota ab especia. lita en aquest tractat.

La *Inversió* ó *methátesis*, quant se trasforma ó inverteix lo orde de las lletres, com : *et* pegaré, que es lo mateix que *te* pegaré; despres de un temps *ne* ve un altre, en lloch de *en* ve un altre.

De la *Sinéresis*.

En orde á la *sinéresis* ó unió de paraulas es de advertir: que antiguament no se senyalavan ab apostrofs ó vírgulas, com se veu en las *Ordinacions* y crides fetes en lo any 1665; en las *Tarifas* dels preus de les teles de 1683; en los *Capitols* dels drets de 1683; en la *Recopilació* de diferents vots y altres documents de 1689, y millor en los *Capitols* del General del Principat de Catalunya de 1702, ab los quals escrits nos devem conformar, per ser á las horas quant la llengua catalana arribá á sa perfecció. Y fa molt pera persuadir, que devem conformarnos ab aquella práctica, la consideració que dits *Capitols* conservan la mateixa ortografia, que en otras Corts generals, celebradas de esta part de mes de 400 anys, ahont concorregueren homes tant sabis, que procehíren en tot ab tanta maduresa y con-

sell; axí sería temeritat lo voler dubtar ó disputar de la rectitut y justificació de aquells escrits.

Si havíam de usar en totes las *sinéresis* y *sinalefas* los apostrofs ó vírgulas, que usa lo Diccionari catalá, imprés en Barcelona en 1803, verdaderament apareixeria la escriptura catalana un sarpullit, sarna ó gorradura, que daría molt que entendre y que gratar. En efecte, si en lloch de escriurer: "Lo aposento, en que lo advocat, ó lo home de estudi, tè lo estat, "en ques nota lo orde, ques déu observar en los tribunals. Lo escrit, en que "se explica la especie dels contractes, "que se han fet, y lo inutil de altres, "que se usan, y que pera entendrels se "necessita llarch temps. Lo ayre y lo maneig de un home, que ab diligencia se "instruheix, &c." se senyalassen las figuras ab apostrofs ó vírgulas, com usa y practica dit Diccionari, de esta manera: L'aposento, en que l'advocat, ó l'home d'estudi tè l'estat, en ques'nota l'orde ques'déu observar en los tribunals. L'escrit en que s'explica l'especie dels contractes, que s'han fet, y l'inutil d'altres, que s'usan, y que per entendre'l's se necessita llarch temps. L'ayre yl' maneig d'un

home, qu'ab diligència s'instruix &c. seria molt ridícul y molest. (*)

Conformemnos, donchs, ab los sobredits escrits, en que nos veu en las *sinéresis* y demes figuras una sola vírgula ó apostrof, sino la llengua pura y neta ab las

(*) No reprobó lo Diccioniari catalá, que isqué á llum en lo any 1803, antes apreció lo treball de los que lo han compost; puix, han vençut la dificultat de formar lo, y han obert lo cami, pera que ab temps sen tinga un de perfet. Seria, no obstant molt de desitjar, que algú amant de nostra llengua procurás ab son valiment y persuasió mereixer: que lo M. R. P. Jubilat Albert Vidal, P. de provincia del orde de sant Francesch, imprimesca lo Diccioniari, que ha compost de vocables catalans, lo que faria honor á la mateixa llengua catalana; puix, ab gran estudi y aplicació continua per molts anys en los authors clássichs catalans, ha recopilat en esta obra infinitas veus catalanas puras, propias y molt dignas de saberse, y otras antigas sumament curiosas, utils y necessarias, pera entender las Constituciones de Catalunya y otras escripturas antigas. Conté dit Diccioniari las definicions y varias acepciones dels vocables ab citas de authors per sa major y mes clara inteligencia. Es sensible que una obra tant preciosa no se imprimesca per utilitat del publich.

solas notas de ortografia, que estan admesas en las demes llenguas. Los exémples següents, trets dels capitols de Corts de 1702, darán llum pera procehir ab acert.

I.

Los tributs son justs y deguts, y peca qui *nols* paga. Deuhen tots prestar jurament de pagarlos, y si *nol* cumplen scientment, cometen pecat mortal de perjuri.

II.

Per cessar fraus, *ques* porien esdevenir sobre les coses damunt dites, es acordat, *quels* deputats vetllen sobre los pagaments; puix, se dona per constant, que *nis* trobarán arrendataris, *quels* vulgan arrendar.

III.

Tothom está obligat á pagar los drets, y *sils* defrauda á restituhirlos. *Nos* poden vendre ninguna manera de draps, sino *quey* sia lo plom de la bolla. Deuhen denunciarlo sempre que *sels* oferesca ocasió.

IV.

Per quant los comptes no son estats portats ab l'orde, *ques* devia, perque nos posavan sino las rebudas, y no las váluas, per hont *nis* podia, *nis* pot saber, *siy* ha restes degudas; perçó que *noy* es escrit, lo *ques* déu, sino lo *ques* degut: per tant la dita Cort estatuheix, &c.

De estos exèmples se veu clar: que las sinéresis *nis*, *nols*, *nos*, *noy*, *quels*, *ques*, *quey*, *sels*, *sils*, *siy*, se escribían com se pronuncian ó articulan sens vírgulas ó apostrofs, á excepció de la *sinalefa*, quant la dicció següent comensa ab la mateixa vocal ab que acaba la antecedent, com: *Forde* en lo num. IV, y axó me apar lo mes constant.

Veritat es que los poetas usavan ab freqüencia dits apostrofs ó vírgulas en las *sinéresis*, pera denotar, que se suprimeix ó calla alguna vocal, per rahó del vers, per exèmple en la següent

DECIMA.

Nom'sò apenas descuydat,
Ni comés las menors faltas,

Quant mos fiscals per las galdas,

La correcció m'han donat:

Diuhenne la veritat,

Aran'sapia mal ó be;

Que com la fortunam'tè

En predicament humil,

Sem'atreveix lo mes vil

A dirme lo *quem* convé.

De lo *ques* conclou: que las vírgulas ó apostrofs nos deuen usar en la prosa sino en las *sinalefas* del modo dalt expressat.

En quant al us de las *sinéresis*, ó de unir unas paraulas ab altres en la escriptura déu ser ab molta moderació, y sols quant ho demana lo flúido y corrent del estil: ó be quant se déu evitar la cacofonia ó disonancia de sons, que naix de la concurrència de la última sílaba de una dicció ab la primera de la següent; ó quant ho requereix la freqüencia de monosílلابos, que privan á la oració del numero y armonia que correspon. Y en veritat, millor será dir y escriurer: A sants y á minyons *nols* promets, que *nols* dons; *Jat* conech herbeta, *quet* dius moradux: *Quis* menja la carn, que *roseguels* ossos; en quals expressions las *sinéresis*: *nols*, *jat*,

quet, *quis*, *roseguels*, donan més corrent á la frase ó clausula, que si digües: A sants y á minyons *no* los promets, que *no* los dons: *Ja* te coneix herbeta, que *te* dius moraduix: *Qui* se menja la carn, que *rosegue* los ossos. Lo oido y comprehensió de cada hù será pera axó la millor regla.

Es també de advertir: que podentse usar ó *sinéresis* ó *sinalefa* entre algunas diccions, déu preferirse la *sinalefa* á la *sinéresis*; axí millor será escriurer: Lo acte mes bo, que *l'home* pot fer, es de cumplir lo sant voler, que no *quet* home pot fer; millor será, jot coneix com la mare que *l'ha* parit, que no *quet* ha parit: millor, lo empleo qui *l'ha* renunciat? que no *quil* ha renunciat?

Suposadas estas cosas, y atés semblantment y considerat, que las *sinéresis*, *sincope* y *apócope*, que estan mes en us en los escrits cathalans de 1600 fins á 1702, son las dels articles *Lo* y *Los*; dels pronoms *Me*, *Nos*, *Te*, *Vos*, *Ell*, *Lo*, *Los*, *La*, *Las*, *Se*, *Ho*, *En*, y del adverbí *Hi*, tractaré de estos solament.

No hi ha que espantarse dels noms de *sinéresis*, *sincope*, *sinalefa* y *apócope*, que dech usar, pera procehir ab ácert, ciencia y coneixement; puix, me fas carrech

y comprench, que pera escriurer be, no es necessari saber, que en estas paraulas se pot usar la *sinéresis*, ó la *sincope*, ó la *sinalefa*, ó la *apócope*, basta que se conega la naturalesa de las paraulas, y la unió, que forman unas ab otras; lo que se podrá saber per lo análisis y separació, que faré de un ó dos exèmples de cada especie de contracció ó *sinéresis*.

Dita separació apareixará á vegadas un poch forsada, ó tirada, com se diu, pels cabells; però, pera entendre de las cosas, es menester desferlas, descompondrerlas ó desmenussarlas, y exáminar, analizar y apurar de que están compostas.

En aquest concepte y per sa major claredat, distribuiré dits exèmples en dos columnas. En la primera manifestaré las paraulas unidas per la *sinéresis*; ó com las pronunciam los cathalans; y en la segona las paraulas separadas, en son estat natural, y cada una de per sí.

Será també precis, que algun exèmples se repetesca ó reitere, pera colocar cada *sinéresis* en son degut article. V. g. si un exèmples conté, primer una *sinéresis* del pronom *me* ab un nom, y despres altra *sinéresis* del pronom *se* ab un verb, será menester notar dit exèmples, primer en lo ar-

ticle del pronom *me*, y repetir despres lo mateix exèmples en lo article del pronom *se*, pera evitar confusió, y dit anàlisis sia perfect.

També se déu advertir, que no es possible analizar tots los exèmples, per no allargarme demasiat; suposo que molts, dels que se dignarán llegir esta segona part de la ortografia, compendrán facilmente, per lo anàlisis del primer exèmples, los demés.

Mes, dirá algú pera que tanta multitud de exèmples? No bastarian dos ó tres en cada article? A lo que responch: que ab la abundancia de ells se veu mes clar, si las *sinéresis* y demés figuras ortogràficas, ó modos de parlar, son corrents, rebuts y admesos en la lengua cathalana, y si estan ó no en us; puix, se podria creurer arbitrari lo meu modo de pensar, ó que he procehit molt lleugerament, si no me afiansava ab abundancia de autoritats, proverbis, adagis, y ab lo us comú y constant de parlar. Puix, de un sol exèmples sem podria dir, ab molta rahó: que una flor no fa primavera, ó que una oreneta no fa estiu.

Ultimament, esta multitud de exèmples

apareixerá á algú lo mateix que un munt de ossos descarnats y desunits; però, no té remey, no es possible unir y dar sentit á tantas parts heterogeneas ó de diversa naturalesa.

Contracció ó *sinéresis* del article *Lo* y *Los*.

Los articles *Lo* y *Los* forman *sinéresis*, *apócope* y *sincope*, ab noms, pronoms, verbs, preposicions y conjuncions, que acaban ab vocal.

Ab Noms.

Maneja la *cuál* ca, Maneja la cua lo ca,
no per tu, sino pel pa. no per tu, sino pel pa.

No pot ser mes *negrel* corb, que las alas. No pot ser mes *negre* lo corb, que las alas.

Semblantment estos. Presentaré la *causal* rey. Daré *penal* jutge. Déus dar *almoyndal* pobre. Es de dret diví lo pagar la *gavellal* al rey. No será mes *pobrel* pare, quel fill. Lo metge ha ordenat la *medicinal* malalt. Es digne de *premit* just.

Tu has fet *violenciál* amic, Jo instaré *sen- tenciál* plet. Tu fas *forçáls* lladres. Tu fas *instanciáls* jutges. He donat la *casáls* pa- rents. (*)

(*) No crech que ningú dubte, que los ca- thalans en lo corrent de parlar unim á vegadas lo article ab la parania antecedent, sia nom, pronom, verb, &c. dient: la *cuál* ca, *negrél* corb, *almoynál* pobre, *cruxiál* vent, *Dèu don- nál* fret, &c. y en axó consisteix la sinéresis. Mes, apar que est modo de parlar, ó esta si- néresis, no se deu usar en la escriptura, á no ser que sia en la poesia, ó en lo cas, en que ho demane lo flúido del estil; y axí millor será en prosa escriurer: ramena la *cua lo ca*, tè mes *negre lo corb* las alas, dar *almoyna al pòbre*, *cruxia lo vent*, *Dèu dona lo fret*, &c. En orde á otras sinéresis de aquest tractat notará lo discret lector, que algunas se poden usar en la escriptura tan en vers, com en prosa, v. g.: *nís*, *nols*, *quels*, *ques*, *quey*, *sels*, &c. com se veu en los exémples de la pag. 169, y axó dependeix en part del us y del oido.

Valga esta advertencia per tots los demés exémples de esta segona part de la ortografia, per no haberho de repetir tantas vegadas.

En algunas sinéresis poso accent agut sola- ment, pera manifestar, que en ellas se deté un poch la pronunciació, com: Presentaré la *causál* rey. Daré *pendál* jutge. Si d'eix *modóus* afix- giu, &c.

Ab Pronoms.

Lo acte mes bo, <i>quel</i>	Lo acte mes bo, <i>quel</i>
sabi pot fer, es de	sabi pot fer, es de
cumplir lo sant vo-	cumplir lo sant vo-
ler.	ler.
Lo <i>quels</i> ulls no veu-	Lo que los ulls no
hen, lo cor no	veuhén, lo cor no
dol.	dol.

Semblantment estos. Vull enviartél pre- sent. Cubrirsél cel de nubols. Mudarsél estat de las cosas. Lo *quels* uns llansan, altres ho arpelegan. Si los deputats no vetllan sobre los pagaments, nos trobarán arrendataris, *quels* arrendaments vulgan acceptar.

Ab Verbs.

<i>Cruxiál</i> vent, Neptú	<i>Cruxia</i> lo vent, Nep-
bramava.	tú bramava.
Quis menja la carn,	Quis menja la carn,
que <i>roseguéls</i> os-	que rosegue los os-
sos.	sos.

Semblantment estos. En casa del juglás tothom *ballál* contrapás. Detrás de la creu *estál* diablé. Tantas vegadas *val* canti á la

font, ques trenca. Dèu donál fret segons la roba. Pensan los enamorats, que tothom t'els ulls tancats. La ocasió fal lladre. Jat ajustarél compte. Per fondo ques fassál foch, sempre respira. En bonas mans estál pandero. En sèr dia deixál llit, tindrás salut y delit.

Ab Preposicions.

Primerament es de advertir: que *al* y *del* en cathalá son *sinéresis* ó contracció del article *lo* ab la preposició *á* y *de* ab *apócope*, porque dit article pert la *o*; axí dihem en cathalá *al* rey, *al* sabi, *al* poderós, *del* princep, *del* rich, *del* pobre: *Al* amich probal primer ans quel hages menester. Poch se pot esperar *del* jove, que no treballa. Però, esta *sinéresis* no se pot separar ó desunir; y axí no podem dir, ni escriurer *á lo* rey, *de lo* princep. Mes, si lo article *lo* se junta ab altra preposició, sens dubte se podrá dir y escriurer: *Desdel* dia primer del any, *ó desde lo* dia. No será axó poca gloria *perál* mal, que se me espera, *ó pera lo* mal.

Los plurals *als* y *dels* son *sinéresis* de la preposició *á* y *de* ab lo article *los* ab *sincope*, porque lo article pert la *o*, y aquesta

sinéresis se pot desfer, desunir y separar, axí: No mostres *als* fills amor, porque not causen dolor, *ó á los* fills. *Dels* sacerdots las sobres totas han de ser *dels* pobres, *ó de los* pobres. Li sega la herba *sotáls* peus, *ó sota los* peus. ¿ Com nol posau en galeras *entréls* demés galeots? *ó entre los* demés galeots? Tu passarás *pel* meu carrer, *ó per lo* meu carrer.

Lo article *lo* y *los*, quant se junta ab la preposició *per*, pert la *o*, y la preposició pert la *r* per la *sincope* y *apócope*, de esta manera:

Lo que es bo *pel* fetge, es mal per la melsa. Lo que es bo per lo fetge, es mal per la melsa.

Passejarse *pels* es-pays imaginaris. Passejarse per los es-pays imaginaris.

Semblantment estos. Pegarli *pel* descobit. Maneja la cuál ca, no per tu, sino *pel* pa. Ara ray, que tinch la paella *pel* manech. No es bo per Dèu, ni *pel* diable. Te la pegaré *pels* vigotis. Lo tiraré *pels* cabells. Xarra *pels* colsos.

Ab Conjuncions.

Casat, Pere, <i>quel</i> mal any te espera.	Casat, Pere, que lo mal any te espera.
Lo pare no es nat, <i>yl</i> fill salta pel terrat.	Lo pare no es nat, y lo fill salta pel terrat.

Semblantment estos. Primer es la camisa, *quel* gipó. La cama al llit, *yl* bras al pit. Se diu, *quel* mar, quant mes tè, mes brama. *Tambél* pobre com lo rich déu ser cortés. *Perquel* mon no diga. Val mes un dolent ajust, *quel* millor plet. Totas las moscas tenen tòs, *yls* mosquits prenen tabaco. *Sil* cel cau, te encontrarà desota. *Encaraquel* diable non vulla.

Sinalefa del article Lo.

En la conversació y us comú de parlar usam los cathalans freqüentment la *sinalefa* en los articles *lo* y *la*, si la dicció, que segueix, comensa ab vocal, axí dihem *lhome*, *lingení*, *lull*, *laltre*, *lamistat*, *lafició*, *lanima*, *labundancia*, darse *lúltim* abrá, fer *lúltim* esforços, fer *lúltim* badall,

y se troba en imprés de esta manera en lo libre de las donas, que diu

Algunas pareixen benignes y afables,
Y son en *lintrinsech* lleons indomables.
Los antichs, y majorment los poetas, las expressavan en la escriptura ab apostrofs ó vírgulas, que se posan en lo lloch de la vocal, que se omiteix, de esta manera: *Phome*, *Pingení*, *Full*, *Faltre*, *Famistat*, *Fafició*, *Fanima*, *Fabundancia*. Despres prevalesqué lo us y costum de escriurer sens *sinalefa*, axí *lo home*, *lo ingení*, *lo ull*, *lo altre*; menos aquellas diccions, que comensan ab la mateixa vocal del article, com: *Phome*, *Por*, *Forgull*, *Fanima*, *Famistat*, *Fabundancia*, que es lo que ara se déu practicar.

Els, que usan alguns authors y també lo us comú, dient: *els homes*, *els senyors* de vassalls: *Els* uns sen portan la fama, *els* altres cardán la llana, no es article distinct de *los*; sino *sinéresis*, y *sincope* de dit article ab la conjunció *é*, que acostumavan usar molt los antichs, y es lo mateix que se digués: *é los homes*, *é los senyors* de vassalls: *É los* uns sen portan la fama, *é los* altres cardan la llana.

Contracció ó *sinéresis* dels pronoms Me, Nos,
Te, Vos.

Estos pronoms formen *sinéresis* ab noms, pronoms, verbs, adverbis y conjuncions, que acaban ab vocal, y juntament *apócope*, perque nos y vos perdán la o; y també vos muda la v consonánt en u vocal, de esta manera: *jaus* veig, *jaus* consta, per *ja vos* veig, *ja vos* consta.

Ab Noms.

No voldria, que al- gun noble la <i>espa-</i> <i>sam</i> desembaynés.	No voldria, que al- gun noble la <i>espa-</i> <i>sa</i> me desembaynés.
Hostes vindrán, que de <i>casans</i> traurán.	Hostes vindrán, que de casa nos traurán.
La <i>scienciát</i> serveix poch.	La sciencia te serveix poch.
Un cent de corbs la <i>carás</i> pich.	Un cent de corbs la cara vos pich.

Semblantment estos. La *fortunam* té sus-
pés. Quant en tal *cadenam* veig. Assó es
lo que mes *penám* dona. La *carás* cau
de vergonya. La *desgraciáns* persegueix.

La *gloriáns* espera. La *victoriáns* corona.
La *passiót* vens. La *fét* salvará. De alguna
fossás han desenterrada. *Forssás* dona
extremada aquest pa tant delicat. Sens
dúbtéus han dit mal de mi. Si tan *penosás*
es ma presència. Si d'eix *modóus* afligiu.
Si altra *voltás* hi atreviu, la *esquenás*
pálmara un tirapeu.

Las *sinéresis* de esta naturalesa, y mol-
tas otras de aquest tractat, se encuan-
tran ab freqüencia en los poetas, per
exemple:

Sino que vols ser pastora,
O! musa, tota la vida.
Vuy la *fortunát* convida,
Pera muntar á senyora:
Si ab tot ma *vidús* enfada,
Desde ara prechi, que se acabe:
Y guany molt poch en serviros,
Perdent una vida tal.

Ab Pronoms.

No tinch <i>quim</i> ma- ne, ni <i>quim</i> go- berne. A <i>mim</i> dius axó?	No tinch qui me ma- ne, ni qui me go- berne. A mi me dius axó?
<i>Tuns</i> promets molt, y nons cumples res.	Tu nos promets molt y nons cumples res.

Jot conech , com la Jo te conech , com la
 mare que t'ha parit. mare que te ha parit.
Jous do fè , queus Jo vos do fè , queus
 serviré. serviré.

Semblantment estos. Pujant lo torn pas per un lloch , ques molt estret , *quem'* atormenta , per ser ple de claus ab punta , *quem* fan cridar. *Tum* dius axó? Tu sabs , lo *quem* toca fer. *Ningúm* guardarà millor , que ma propria llibertat. *Sem* fa difícil de creurer. *Assom* consta. Heus de servir en lo *quem* demanau. Altre vindrá. *quem* abonará. *Quins* demana res? *Tuns* dius la veritat. Poch á poch que *ningúns* cuyta. *Set* demana lo *quet* importa fer. A *quit* fa mal perdonarás. Del *quet* t'inch dit , guarda nou poses en olvit. Diete que ets galileo , *jot* conech ab lo parlar. *Quit* fa treballar *quet* pague. *Jom* recordo del *quet* vaig dir. *Quius* coneix , queus compre. *Quius* fa treballar , queus pague. *Quius* ha fet venir? De un be *queus* importa tant , de est modo axius olvidan? Diu un poeta de sa Amarillis:

Temps ha que á *mim* tenia

Tant plè de superstició,

Que , á sa inútil devoció,

Dos mil ciris encenia.

Ab Verbs.

Valgam Dèu ! *Miram* , y veurás qui
 Valga me Dèu ! *Mira* me , y veurás qui
 sò. sò.
Parlem clar per *entendrens*. *Parlem* clar per *entendrer* nos.
Alabat ruch , que á *Alabate* ruch , que á
vendret duch. *vendrer* te duch.

Semblantment estos. Après *posim* del altre costat per reposar , *volguim* girar y no poguí , *alssim* tot despavorit. *Queixavam* de ma ventura. *Recelím* de algun treball. *Pesam* , ó *pesans* , Dèu meu , de haver vos ofès. *Deslliuram* , ó *desliurans* de pecar. *Mostram* , ó *mostrans* lo camí del cel. *Amans* á tots com á fills. Cobra fama y calat á jeurer. *Ajudat* , *quet* ajudaré.

Es de advertir , que quant un pronom forma *sinéresis* ab un infinitiu , aquest pert la *r* per *apócope* , com en los exémples damunt dits *entendrens* y *vendret* en lloch de *entendrernos* y *vendrerete*.

Quant lo pronom *vos* se junta ab verbs pert la *o* , y algunas vegadas per la *v* , com :

Mireus de cap á *Mireuos* de cap á
peus. peus.

Corregius de vostras *Corregiuos* de vos-
faltas. faltas.

Ameus tots com á *Ameuos* tots com á
germans. germans.

Alegreus, que farém *Alegreuos* que fa-
resta. rém festa.

Altras vegadas lo pronom *vos* se junta
ab verbs y conserva la *v*, mudantla ab *u*
vocal, com se ha dit, per exèmple:

Valgaus lo gran Go- *Vos valga* lo gran
liat. Goliat.

Heus de servir en lo *Vos he* de servir en
quem demanau. lo quem demanau.

Perçó, germá, *siaus* *Perçó*, germá, vos
avis. sia avis.

Ab Adverbis.

Un vestit ne tinch *Un vestit* ne tinch
en Fransa, y *aquím* en Fransa, y aquí
moro de fret. me moro de fret.

Semprens dius lo ma- *Sempre* nos dius lo
teix. mateix.

Not fiques en lo que *No* te fiques en lo
not toca. que no te toca.

Si ell vol, *beus* pot Si ell vol, be vos pot
complaurer. complaurer.

Semblantment estos. Mira, mira y *nom*
tochs. *Arám* recordo del mal, que m'has
fet. Ara que estás aquí, dihent, *sim* agra-
da, *nom* agrada? Qui *nom* dona pa, *nom*
pega. Suposat que tu ets aquí, *bens* pots
ajudar. *Arans* dirás lo que havem de fer.
Aquím tens á la tua disposició. *Nons*, cau-
sem, parlem de veras. Tuns promets molt,
y *nons* cumples res. No mostres als fills
amor, perque *not* causen dolor. A qui *not*
pot ajudar, no vullas tos mals comunicar.
Musa, *bet* pots arriscar. En mi *not* es-
pant morir. *Bet* pensas lo que vull dir.
Qui *not* coneix, quet compre. *Perquet*
ficas en lo que *not* demanan? De tos pares
quant son vells, *not* descuydes un punt
d'ells. Diheu, que las viudas *nous* poden
complaurer, *nus* cauhen en grat. Si á
axó lo vostre desitg *nous* inclina, preneu-
la fadrina per bona muller.

Arás plau, ara *nous* plau.

¿De un be queus importa tant,

Vos d'eil *axius* apartau?

Ab Junccions.

Jam pesa de haver-
ho dit. Ja me pesa de haver-
ho dit.

De quant ensá, *quens* De quant ensá, que
coneixem? nos coneixem?

Jat conech herbeta, Ja te conech herbeta,
quet dius mora que te dius mora-
dux.

Feu plers á bestias, Feu plers á bestias,
yus tirarán cossas. y vos tirarán cossas.

Semblantment estos. Vull *quem* digas la
veritat. *Sim* vol veurer que vinga. Ell
vindrá, *yus* dirá lo que havem de fer. *Sins*
veu nons coneix. *Jans* demostra lo amor
quens tè. Ell es hoine de be, *yus* dará lo
quens ha promés. *Quens* done lo ques vulla.
Quet diré? *Jat* ajustará la golilla. *Ajudat*
quet ajudaré. Als mossos nols degas
massa, *perquet* traurán de casa. Digasme
ab qui vas, *yt* diré qui serás. Creume,
quet vull be. *Nit* dich sí, *nit* dich no.
Crieu corbs, *yus* traurán los ulls. Assó
jans consta. *Sius* ho ha promés, ho cum-
plirá. *Nius* aconsello una cosa, ni altra.

Quant dihem: *Em* pesa, Senyor, de
havervos ofés, la paraula *em*, ó es inversió

del pronom *me* en *em*, ó es contracció
de dit pronom ab la conjuncció *é*, de esta
manera: *Em* pesa, *me* pesa, ó *é* me pesa.
Em dol de haverlo vist, *me* dol, ó *é*
me dol de haverlo vist; lo mateix,
quant dihem: *em* fa riurer, *em* fa plor-
rar, &c.

Quant dihem: *Ans* deslliuraunos de
qualsevol mal, la paraula *ans* es *síncope*
del adverbi *abans*, ço es: *Abans* deslliuraunos
de qualsevol mal, en llatí, *sed libera-
nos á malo*, y en castellá, *mas libera-
nos de mal*. Quant dihem: *ans* dirá lo que
voldrá; ó es lo mateix que, *abans* nos
dirá lo que voldrá; ó be es corruptela del
pronom *nos*, en lloch de: *nos* dirá lo que
voldrá.

Quant dihem: *et* desfaré la cara á revès-
sos, la paraula *et*, ó es *inversió* del pronom
te en *et*; ó es *sinéresis* ab la con-
juncció *é* de esta manera: *et* desfaré la
cara á revessos, *te* desfaré la cara á revès-
sos, ó *é* *te* desfaré la cara á revessos: axí
mateix, quant dihem: *et* robará tot quant
tens, quit vol be *et* farà plorar, *et* lle-
varé la crisma.

Sinalefa del pronom Me, y Te.

Lo pronom *mè* forma *sinalefa* á vegadas ab la dicció següent, si comensa ab *e*; per exemple: Jo *m'entenç*, y Dèu *m'enten*: axó *m'es* agradable: no *m'escaparà*. Forma també *sinalefa* ab lo verb *haver* y ab lo pronom *ho*; per exemple: Mon pare deixá un seu cosí y altres dos curadors y marmessors, qui *m'han* nutrit; y poch ha *m'han* restituhit la heretat, y per lo semblant *m'han* casat, no ha un any. Jo hi hauria anat, si *m'ho* hagues dit; *m'ho* estima molt.

Lo pronom *te* forma també *sinalefa* á vegadas ab la dicció següent, si comensa ab *e*; per exemple: *t'es* facil, *t'estima*, si *t'escriu* avisam, pero es poch usada en lo escrit. La que está mes en us en los authors, es la que forma ab lo verb *haver*, ab lo pronom *ho*, y ab lo adverbí *hi*; per exemple: Qui *t'ha* dit, que no vinguésses? Jot conech com la mare, que *t'ha* parit. Bernat, Bernat endevina qui *t'ha* tocat. Ja *t'havia* advertit, que no ho fesses: jo *t'he* escrit dos cartas. No *t'ho* diu? No sias meravellat, jo *t'ho* diré: Tant *t'ho* agrahesch, que agrahir mes no

puch. A la boda del fiol, qui no *t'hi* convida no *t'hi* vol. Si *t'hi* hagués vist, men hauria alegrat. Tè *t'ho* per dit; tè *t'ho* calent.

Sinéresis y sinalefa del pronom Ell, lo y los.

Lo pronom *lo* y *los* forma *sinéresis* ó contracció ab noms, pronoms, verbs, adverbis y conjuncions, que acaban ab vocal, y juntament *apócope*, perque pert la *o*, per exemple:

Ab Noms.

La <i>avariciál</i> pert,	La <i>avaricia</i> lo pert,
la <i>miseriál</i> con-	la <i>miseria</i> lo con-
sum.	sum.

Lo <i>jutgél</i> s condem-	Lo jutge los condem-
na.	na.

Semblantment estos. Qui de roba de altres vesteix, en la *plassál* despullan. Jo voldria que la *terrál* menjás. Lo *parét* aborreix. La *desgraciál* persegueix. Un *tigrél*s fassa á tots la catxamona; però, es poch usada en la prosa.

Ab Pronoms.

Quil vol, *quel* com-
pre. Qui lo vol, que lo
compre.
Jols busco, y *nols* trobo. Jo los busco, y *nols* trobo.

Semblantment estos. *Tul* coneixes be. Si *tul* veus avisam. *Jol* convenceré ab bonas rahons. Si tens lo llibre *mel* donarás. Se déu pagar lo salari als *quel* tenen. Lo empleo, *quil* ha renunciat? *Jols* estimo molt. Si *tuls* veus digals, que vingan. Los deutes, *quils* ha de exígir? Qui *mels* dará? No *tels* dono, ni *tels* vull dar. Als criats *sels* déu pagar lo salari.

Ab Verbs.

Al amich *probal* primer,ans *quel* hages menester. Al amich proba lo primer,ans *quel* hages menester.
Deixals correr, qu' ells se aturarán. *Deixalos* correr, qu' ells se aturarán.

Semblantment estos. Al amich y al caball no *cansal*. *Miral*, yl coneixerás. Llegit lo llibre *tornal*. Si *tuls* veus digals,

que vingan. *Complahials* y *amavals* com á germans.

Ab Adverbis.

Qui *no* lo coneix, *quel* compre. Qui no lo coneix, que lo compre.
A *sants* y á *minyons* *nols* promets, que *nols* dons. A *sants* y á *minyons* no los promets, que no los dons.

Semblantment estos. Lo qui juga á menut, *sempret* veurás perdut. Si la sort *assil* guia, *arál* veurém. *Bèl* coneix. *Axil* coneixes tu, com m'avia. *Nol* deixaré bo pels gats. Ell se fica ahont *nol* demanan. *Nol* vull, *nol* vull, daumen bon trós. Als mossos *nols* degas massa, perquet traurán de casa. Qui te mossos, y *nols* veu, se fa pobre y no s'ho creu. *Jols* busco, y *nols* trobo. *Aral* deya, que vinguessen.

Ab Conjuncions.

Lo qui á sos pares bat, *jal* tè lo infern guanyat. Lo qui á sos pares bat, ja lo tè lo infern guanyat.
Encaraquèls vejas, *nols* coneixerás. *Encaraque* los vejas, no los coneixerás.

Semblantment estos. Clavilla del fust mateix tè mal nom, *perquel* mereix. Miral *yl* coneixerás. Jaus he dit, *quel* tinch venut. Los diners, *sils* tens, mels donarás. *Jals* tinch, *sils* vols, tels donaré. Als lladres, *sils* veus, deixals correr. No mates *nils* vells, *nils* minyons. *Perquels* maltractas, *yls* atormentas? *Jals* dono llibertat. *Jals* perdono.

Sinalefa del pronom Ell, lo y la.

Lo pronom *ell* forma *sinalefa* ab la preposició *de*, y ab la conjunció *que*, per exemple: Qui pren consell *d'ell* mateix, ell tot sol se penedeix. Al home, que de tu *fia*, *fia d'ell*, ques cortesia. De tos pares, quant son vells, not descuydes un punt *d'ells*. Si ab gent dolenta ten vas, lo *qu'ells* fan may ho farás. A vegadas forma *sinalefa* ab altras preposicions; però, es poch usat, y sols se observa en la poesia, axí diu J. Roig:

Quant jove pren l'home, que tè barba blanca,

Lo grony y renyina *entr'ells* nunca hi manca.

Lo pronom *lo* forma á vegadas *sinalefa* ab la dicció següent, si comensa ab vo-

cal, per exemple: Lo mal, que passa, *l'ofereix* á Dèu. Cuydado que *l'ofegas*; però, está poch en us. La que es mes usada en los authors, es la que forma dit pronom ab lo verb *haber*, per exemple: Aquella ordinació sots quinas penas *l'han* de observar? Lo compté, á qui *l'han* de presentar? Lo genero, com *l'han* de expedir? Lo domicili, ahont *l'han* de tenir los empleats?

Quant dihem: *als* coneixem, *als* dirém, *als* donarém, es abus ó corruptela en lloch de *los* coneixem, *los* dirém, *los* donarém.

Sinéresis y sinalefa del pronom Se.

Lo pronom *se* forma *sinéresis* ó contracció ab lo relatiu *qui*, *que*, y ab alguns adverbis y conjuncions, que acaban ab vocal, juntament ab *apócope*, perquè pert la *e*. Algunas vegadas se junta ab noms; pero, es poch usat, per exemple.

Ab Noms.

Lo mar y *ayrés* deslliga.

Lo mar y ayre se deslliga.

Dintre de <i>Panimas</i>	Dintre de l'anima se veu.
En la regió gelada de est <i>modos</i> condensaren.	En la regió gelada de est modo se condensaren.
De <i>Dafnes</i> recordava.	De Dafne se recordava.

Ab lo relatiu qui, que.

A <i>quis</i> muda, Dèu lo ajuda.	A qui se muda, Dèu lo ajuda.
<i>Ques</i> diu de nou? <i>ques</i> conta?	Que se diu de nou? que se conta?

Semblantment estos. No hi ha *quis* dolga de mi. *Quis* lloga sos plers se ven. Ab *quis* vulla renyirà. Traurás lo *ques* trobará en la caixa, en lo temps *ques* deurán manifestar las partidas, *ques* trobarán en lo libre, ys déu saber la forma ab *ques* deuen notar.

Ab Adverbis.

Cans ab cans <i>nos</i> mossegan.	Cans ab cans no se mossegan.
Qui <i>bes</i> nua, <i>bes</i> desnua.	Qui be se nua, be se desnua.

Semblantment estos. *Nos* mou la fulla, que Dèu nou vulla. *Aquis* veu lo cert y lo incert. Aquí *nos* treballa, *nis* fa res. Los beneficis *nos* poden dar als indignes. Lo que *nos* cou per tu, deixau cremar. Quant hu nou vol, dos *nos* barallan. *Allás* veurá, *allás* componga.

*Sempre*s veu, que la verda fusta
Ab la seca may se ajusta.

Ab Conjuncions.

Per fondo, <i>ques</i> fassal foch, sempre respira.	Per fondo, que se fassa lo foch, sempre respira.
Moltas vegadas lo arbre se dobla, ys trenca.	Moltas vegadas lo arbre se dobla, y se trenca.

Semblantment estos. Se notarán las partidas en lo libre, ys déu saber la forma, ab *ques* deuen notar. *Jas* veu com se porta, *jas* veu la esmena. Es menester saber *sis* pot fer. Tu sabs *sis* pagan los deutes. Los deputats se desprenen de algunas cosas, y no se sab *sis* serveixen de las pecunias per sos aférs. Es menester *ques* probe ab testimonis, y *sis* justifica, sian remoguts del empleo.

Sinalefa del pronom Se.

Lo pronom *se* á vegades forma *sinalefa* ab la dicció, ques segueix, si esta comensa ab vocal, per exèmple: Qui sol *s'aconsella*, sol *se* penadeix. A sò de tabals no *s'agafan* llebras. De mica en mica *s'ompla* la pica. Esta *sinalefa* ab dicció, que comensa ab vocal distincta, sols la usavan antiguament los poetas per rahó del vers, per exèmple:

Axó en nostre temps *s'usa*,

Ab que lo adulteri escusa

La infame disolució.

Ademés nos déu usar, sino quant la dicció, ques segueix, comensa ab *e*, com: Ab una caldera vella *s'en* troba una de nova. Hi ha ulls, que *s'enamoran* de lleganyas. Qui oli maneja, las mans *s'en* unta. Qui *s'espera* desespera. En aquest ultim exèmple *se* troba també la *sinéresis* del pronom *se* ab verb, ço es: qui *se espera se* desespera; però, es molt rara.

Es molt freqüent la *sinalefa* del pronom *se* ab lo verb *ser* y *haver*, ab lo pronom *ho* y lo adverbí *hi*, per exèmple: Lo receptor posará en la escriptura la qua-

litat de la moneda ab que *s'es* fet lo esmers, que molt temps ha no *s'es* fet, segons *s'es* referit en altra part. *S'ha* de pendrer com Déu vol. La obligació, que *s'ha* contret. No *s'ha* de deixar de semblar per por dels aucells. *S'haurá* de fer luego ques puga. Quant *s'ha* menester Maria, vinga Maria; quant no *s'ha* menester Maria, fora Maria. Ell *s'ho* talla, y ell *s'ho* cus. Qui te mossos, y nols veu, se fa pobre, y no *s'ho* creu. Nom dona res, tot *s'ho* vol per sí. Al hospital de santa Creu, tal hi va que no *s'ho* creu. Cada hu sab á casa seva ahont *s'hi* plou. Sens llum ningú *s'hi* veu.

Sinéresis del pronom Ho.

Dit pronom forma *sinéresis* ó contracció ab pronoms, verbs, adverbis, y conjuncions, que acaban ab vocal, y se trasmuda á las horas ó converteix ab *u*, per exèmple:

Ab Pronoms.

Si á tós pares trac- Si á tós pares trac-

tas be, viurás molt,	tas be, viurás molt,
perque <i>jou</i> sè.	perque jo ho sè.
<i>Jou</i> dich, <i>jou</i> he lle-	Jo ho dich, jo ho he
git en la escrip-	llegit en la escrip-
tura.	tura.

Semblantment estos. *Tuu* dius, *tuu* creus. *Quiu* assegura? *Seu* ha fet sèu. Jo *tèu* faré present. No pot ser mes negrel corb, del *queu* son las alas. Assó *qui* ha vist, *queu* jure.

Ab Verbs.

Lo que nos cou pera	Lo que nos cou pera
tu, <i>deixau</i> cremar.	tu deixa ho cremar.
<i>Considerau</i> ara <i>queu</i>	Considera ho ara que
tens present.	ho tens present.

Semblantment estos. *Comprau*, si te agrada. *Alabau* massa, que no t'ho darán per lo preu, que tu vols. *Pensau* bè antes de *ferho*. Despres de infinitiu se posa enter, com en *ferho*, y també algunas vegadas ab altres veus del verb, com: *Hegiuhó* *queu* sabréu.

Ab Adverbis.

Nos mou la fulla que	Nose mou la fulla que
Dèu <i>not</i> vulla.	Dèu no ho vulla.

Quant hu <i>nou</i> vol,	Quant hu no ho vol,
dos nos barallan.	dos no se barallan.

Semblantment estos. Dèu es tan pur, que *nou* pot ser mes. *Axiu* diu la santa escriptura. *Axiu* dich y *axiu* crech. *Beu* buscas, y *nou* trobas. *Sempreu* veuréu, que va de mal á pitjor. *Aqui* veuréu, si es veritat lo queus tinch dit.

Ab Conjuncions.

<i>Jau</i> sè, tu <i>tambéu</i>	Ja ho sè, tu també
sabs.	ho sabs.
<i>Encaraquèu</i> diu, <i>nou</i>	Encara que ho diu,
cregas.	no ho cregas.

Semblantment estos. Es menester ques probe *siu* ha fet. *Jau* crech, *yu* entench. Digasme, *perquéu* ias? *Jau* veig, *Jau* he vist. *Jau* digué ton pare, *tambéu* dich jo. No importa *siu* feu. *Perquéu* dius? *Perquéu* veus, ten enamoras. Ell ho veu, *yu* compra.

Sinèresis de la paraula En.

La paraula *en*, ja sia pronom, ja sia

adverbi, forma *sinéresis* ó contracció ab pronoms, adverbis y conjuncions, que acaban ab vocal, per exemple:

Ab Pronoms.

Si ab gent dolenta <i>ten</i> vas, lo qu'ells fan, may ho farás.	Si ab gent dolenta te en vas, lo que ells fan, may ho farás.
Qui no tè pa, molts <i>sen</i> pensa.	Qui no tè pa, molts se en pensa.

Semblantment estos. Tant *men* sè com *men* sabia. Tu *ten* pots ben alabar. Farás bè de recordar-*ten*. Bort y mula cada dia *sen* pensa una. Qui oli maneja las mans *sen* uuta. *Quin* tè en pert, *quin* vol quen compre. Si t'hi hagues vist, *men* hauría alegrat. Non vull, non vull, *daumen* bon tros. Ab una caldera vella *sen* troba una de nova. Sin vols *ten* donaré. Qui sab lo *quen* será. *Jon* tinch, *tun* buscas y non trobas. A ma sort no *lin* fas queixa, ans bè *lin* beso las mans. Que *men* donau de axó. Prometeu-*men* alguna cosa. Donau-*men* sols hi sia lo pes. Deu sab lo *quen* será.

Ab Adverbis.

De ahont <i>non</i> hi ha, <i>non</i> pot rejar.	De ahont no en hi ha, no en pot rejar.
<i>Non</i> vull, <i>non</i> vull, daumen bon tros.	No en vull, no en vull, daumen bon tros.

Semblantment estos. *Non* hi haurá per dents encebar. *Aran* tindré. Tu *ten* pots ben alabar. Ja *non* vol, ja *non* tè, *Sempren* demana, y jo *non* tinch. No tè diners, *nin* vol, *nin* espera, *nin* fa cas. *Allin* venen, *quin* tens.

Ab Conjuncions.

<i>Jan</i> tè pena del mal, que ha fet.	Ja en tè pena del mal, que ha fet.
<i>Sin</i> sembras, en culli- rás.	Si en sembras, en cul- lirás.

Semblantment estos. *Sin* vols, buscan-
Sin tens, feste sopas. *Quen* tinga, que non tinga, quet importa? *Sin* hagués tingut, ten hauría donat. *Perquen* buscas? En busca, *yn* tè. *Encaraquen* tinga, en vol mes. *Sempren* demana.

Inversió de la paraula En en Ne.

Algunes vegades se inverteix la paraula *En en Ne*, de esta manera: Despres de un temps *ne* ve un altre. Ahont vas bè? ahont mes *ne* sè. Quant *ne* passen, fan de bon agafar. De fer be gran merit *ne* conseguiràs. De assó *fesne* part á ton pare. Puix *ne* vols, tun tindrás, en lo cas de *haberne* fet.

Los antichs, no sols invertían la paraula *en*, quant es pronom ó adverbí, sino quant es preposició, com es de veurer en los capitols dels drets fol. 16. É si per alguna causa ó rahó, les dites llanes eran navegadas fora del principat, *ne* tal cas, sia per aquellas lo doble, ço es, *en* tal cas.

Sinalefa de la paraula Ne.

Dita paraula *en* invertida en *ne* forma *sinalefa* ab la dicció següent, si esta comensa ab *e*, y també ab lo verb *haber*, per exèmples: *n'estam* pasmats; *n'estam* satisfets; de gustos ningú *n'ha* escrit; si *n'ha* tingut, ja non tè; ja *n'hauriam* tornat; *n'hem* acabat d'eixir; gracias á Dèu que

n'hem eixit; si *n'hagues* tingut ten hauría dat.

Sinèresis del adverbí Hi.

Aquest adverbí forma *sinèresis* ó contracció ab pronoms, adverbis y conjuncions, que acaban ab vocal, y á las horas se muda en *y* grega, per exèmples:

Ab Pronoms.

Joy aní lo diumenge passat.	Jo hi aní lo diumenge passat.
Tuy pensas molt.	Tu hi pensas molt.
Qui lo seu peccat plorarà, Dèu beneyt loy perdonará.	Qui lo seu peccat plorarà, Dèu beneyt lo hi perdonará.
Qualsevol paraula, que li haurás dada, lay farás bona.	Qualsevol paraula, que li haurás dada, la hi farás bona.

Ab Adverbis.

En la casa, en que noy ha pa, tothom criða y tothom tè rahó.	En la casa, en que no hi ha pa, tothom criða y tothom tè rahó.
---	---

Noy ha mes cera, que No hi ha mes cera,
la que crema. que la que crema.
Noy ha mal, que per No hi ha mal, que
bè no vinga. per bè no vinga.

Ab Conjuncions.

Si algú bolla per pro- Si algú bolla per pro-
pri us, es menester pri us, es menester
quey pose en lo que hi pose en lo
compte lo dret, que compte lo dret, que
se tè de pagar. Lo se tè de pagar. Lo
qual dret, anyadit al qual dret, anyadit al
dret, que ja hi es dret, que ja hi es
degut &c. degut &c.

Lo adverbí *hi* se uneix molt bè ab infinitius y gerundius, per exèmple: Has vingut sens *pensarhi*. *Habenthi* diners tot se alcansa. Se li ha probat no *tenirhi* en la caixa la sobredita quantitat.

Bastará lo que fins aquí he dit per la intelligencia de la ortografia cathalana. Però, lo qui vol escriurer bè en cathalá, déu exercitarse en la lectura dels bons authors cathalans, procuránt imitarlos; puix, de ells se trau mes profit, que dels preceptes y reglas, los quals solament se donan per guia al que comensa aprendrer alguna facultat.

Advertencias.

I. Què en lo us freqüent de parlar no se pronuncia la *r* dels infinitius, quant se juntan ab lo verb *anar* ó ab altre auxiliar; axí se diu vulgarment, jo vaig *di*, ell va *di*, jol tinch de *matá*, jo tinch de *escriure*, vols *veni*? mes axó nos déu usar en lo escrit, axí escriurém, jo vaig *dir*, ell va *dir*, jol tinch de *matar*, jo tinch de *escriurer*, vols *venir*?

II. Què la llengua cathalana tè també, com la castellana, dos ó tres pronoms units, per exèmple, quant dihem: la carn menjarsela; es menester boriarseli lo que ha escrit, cumplirseli son desitg, si tè los peus ben fets, perquè maltractarsels, dona las cosas despres de haversen servit, vesten en nom de Déu, probántseli ser fals, anemnosén, no se men dona res.

III. Què alguns modos de parlar ab lo verb *haver*, nos deuen usar en la escriptura, per exèmple, quant dihem: *hasem* queixat molt de no haverli jo escrit, *haseli* donat lo privilegi de ciudadá, *hali* posat la ma desobre, *hasem* de perdonar; puix, millor se escriurá: *se me ha* queixat

molt, *se li ha donat lo privilegi, li ha posat la ma desobre.*

IV. Què molts *sinalefas* nos deuen tamoch usar en la escriptura, y axí no escriurém: *s'hasat* tot lo dia aquí, sino *s'ha estat*, y millor *se ha estat*; no escriurém, en la lley *sestatueix*, *sestigué* de eixir en públich, sino, *s'estatueix*, *s'estigué*, ó *se estatueix*, *se estigué*.

V. Què las *sinalefas* de la preposició *de*, unas están en us en la escriptura, altras no. Están en us per exemple: *quina* pessa, si fos *d'or*: es un sach *d'ossos*: qui la mort *d'altre* espera la seva hi va primera: son figas *d'altre* paner: si tens de pendrer consell, preno sempre *d'home* vell. No estan, en us per exemple: un diner de mal cinch sous *d'emplastre*: l'art *d'endevinar* las cosas: lo coronaren *d'espinas*; sino *de endevinar*, *de espinas*.

PROSÓDIA.

La *prosódia* es aquella part de la gramática, que ensenya la pronunciació, senyala los accents y la quantitat de las síllabas. Per pronunciació se enten expressar las paraulas ab lo sò y accent, que

correspon. Lo accent es lo sò natural de la veu humana. La quantitat es lo temps, que se emplea en la pronunciació de una síllaba.

Pronunciació.

Una paraula pot tenir un sò solament, com: *si*, *no*, *rey*; ó diferents, com: *a-mor*, quen tè dos; *vo-lun-tat*, quen tè tres; *con-va-le-cent*, quen tè quatre; *do-mes-ticā-ble*, quen tè cinch; *pe-ne-tra-bi-li-tat*, quen tè sis; *sin-gu-la-ris-si-ma-ment*, quen tè set; *par-ti-cu-la-ris-si-ma-ment*, quen té vuyt, &c. Estos sons se anomenan síllabas, y estas se divideixan en últimas, penúltimas, antepenúltimas, contántlas desde la quantitat aguda. Los diphtongos no forman mes que un sò, com en *au-thor*, *deu-te*, *ciu-tat*, *cóu-rer*.

Lo sò de las vocals pot ser clar ó fosch, com se nota en las vocals *e* y *o*, per exemple en estas veus *xo*, *sou*, *deu*, *te*, segons lo que signifiquen, ó expressan. La veu *xo*, si se pronuncia clara ú oberta, serveix pera fer parar los burros, dihent *xóo*; y si se pronuncia fosca ó muda, serveix pera esquivar ó apartar las gallinas, dient *xò*, *xò*. La veu *sou*, si se pronuncia clara ú oberta, expressa